

Nagy Attila Tibor

A horvát EU-csatlakozás helyzete

Ambiciózus célt tűzött ki az Európai Unió Tanácsának magyar elnöksége, illetve Orbán Viktor miniszterelnök, amikor 2011 elején Horvátország EU-csatlakozási tárgyalásainak ez év júniusra történő lezárására tett javaslatot. Kétségtelenül nagy siker lenne ez a magyar kormány számára a külföldi porondon, megítélését ugyanis az elmúlt egy évben olyan események tépázták meg, mint a médiatörvény, a demokrácia ügye vagy most legújabban az alkotmányozás lebonyolításának módja. Természetesen nem arról van szó, hogy az Orbán-kormány pusztán imázsjavító akciónak tekintené a horvát csatlakozás ügyét, mert az a korábbi magyar kormányoknak is fontos volt. A siker azonban nagyon jól jönne a kormánynak. Ennek révén nagyobb hitelességgel cáfolhatná a kormány külföldi elszigetelődésével kapcsolatos vélekedéseket.

A horvát csatlakozási tárgyalások júniusra történő lezárásának ügye azonban már a magyar uniós elnökség kezdetén is igen nehezen megvalósíthatónak, ha nem éppen irreálisnak tűnt. Látszólag biztató volt a helyzet: februárban [a 35 tárgyalási fejezet közül 28-at már lezártak](#). Csakhogy éppen a nehezebb fejezetek voltak hátra: a versenypolitika, a halászat, a regionális politika, az agrárpolitika, a strukturális eszközök koordinálása, a költségvetés és az igazságszolgáltatás területe. Ráadásul a horvát belpolitikai helyzet is zavarossá vált: a növekvő társadalmi elégedetlenség, valamint a horvát háborús veteránok büntetőbíróságoknak való kiadatása februárban zavargásokba torkollott, és könnyen lehet, hogy a Jadranka Kosor-vezette kormány képtelen lesz kitölteni a mandátumát, vagyis előrehozott választásokra kerül sor.

Sikerülhet-e teljesíteni a magyar kormány célkitűzését, milyen politikai következményekkel járhat Horvátország Európai Unióhoz való csatlakozása? A mostani elemzés ezekre a kérdésekre keresi a választ.

A horvát csatlakozási szándék gyökerei

Az új független horvát állam már 1991-es megalakulásakor egyértelművé tette, hogy a nyugati, euro-atlanti szövetségi rendszer politikai értékvilágát kívánja követni. Az Horvát Köztársaság önállóságáról és szuverenitásáról szóló [nyilatkozat](#) VI. pontja már akkor kinyilvánította az alapvető emberi jogok és a demokratikus berendezkedés melletti elkötelezettségét. Az 1991-95 között lezajlott szerb-horvát háború idején, különösen annak elején egyértelműen Horvátország bírta a nyugat-európai és amerikai közvélemény, valamint a politika bizalmát. A horvátok úgy jelentek meg ebben a küzdelemben, mint a nagyszerb politika és agresszió áldozatai, akiknek a megsegítése erkölcsi kötelesség a nyugati államok számára. Ez meg is történt, a nyugati államok hamar elismerték a horvát függetlenséget, és túrték, hogy a horvát hadsereg erőszakkal visszafoglalja a krajainai területeket, amelynek nyomán kb. 200 ezer szerb menekült el fejvesztve. Teljesen logikus volt tehát, hogy Horvátország a nyugati politikai közösség, a NATO, később az EU tagja kívánt lenni.

Ezt ráadásul olyan érzelmi motívumok is táplálták, hogy a horvát állam politikailag minél távolabb kerüljön a negatív kicsengésű Balkántól, különösen Szerbiától és ettől a bizonytalan sorsú térségtől. Ez azonban nem egyszerű feladat: a szerbeknek és horvátoknak nemcsak hogy közös államuk volt Jugoszlávia keretében, hanem még közös nyelvük is, ez volt a szerhorvát nyelv, amelynek nyugati dialektusa éppen a horvátországi volt. A horvát függetlenség kikiáltása óta történtek erőfeszítések annak érdekében, hogy a helyesírási reformmal, új szavakkal minél inkább megkülönböztessék a horvátot a szerb nyelvtől, ám ettől még egy szerb és egy horvát ember akadálytalanul képes egymás beszédét megérteni.

Ugyanakkor a nyugati kultúrkörhöz való kapcsolódást látszott erősíteni, hogy horvátok és szerbek felekezetiileg elkülönülnek: Horvátországban a római katolikus, Szerbiában az ortodox egyház a domináns, *nemzeti* egyház. Horvátország 1918-ig nem a szerbekkel alkotott közös államot, hanem Magyarországgal, illetve 1526-tól a Habsburg-monarchiával. Ez a térség a kapitalizmus idején már nem a nyugati centrumhoz, hanem inkább a félperifériához kötődött, és a Nyugat és a Kelet ütközőzónájában helyezkedett el. Nem tartozott egyértelműen sem a nyugati, sem a keleti területekhez. Ez a történelemből származó ellentmondás, a horvát nemzettudatnak ez a zavara nagyon jól felszínre jött Gotovina tábornok elítélése nyomán, amely miatt azonnal csökkent az EU-csatlakozást igénylők száma. (Lásd erről a Méltányosság Politikaelemző Központ korábbi [elemzését](#)).

A kezdeti szimpátia után lelohadt a nyugati lelkesedés a horvát állam iránt, amelyben szerepe volt Franjo Tuđman elnökségének (1990-1999), amelyet a bírálók autoriter jellegűnek tekintettek. A 2000-es évek első évtizedeiben az EU-és a NATO-csatlakozást egyértelműen igénylő kormányok tevékenykedtek, és 2004-ben Horvátország elnyerte a tagjelölti státuszt. Némi pikantériát kölcsönzött az ügynek, hogy a csatlakozásra már évtizedek óta váró Törökországgal is pont ekkor kezdődtek meg a tagjelölti tárgyalások, ám utóbbinak az EU-hoz való csatlakozása továbbra is meglehetősen bizonytalan.

A horvát csatlakozás problémái

Horvátország jelentősége nem elsősorban a lakosság számában (4,4 millió fő) és az ebből adódó új piacok megszerzésében, hanem a földrajzi elhelyezkedésében van. Az Adria-tenger sávjának keleti része a horvát államhatár mentén húzódik. Ez a terület fontos turisztikai célpont, az ország viszonylag hosszú kiterjedésének köszönhetően a balkáni közlekedési folyosók fontos átjáró területe.

Horvátország felvételével az Európai Unió tovább terjeszkedne az ún. Nyugat-Balkánon, vagyis Magyarország, Románia és Bulgária után újabb területen lenne határos a Szerbiával, ahol az orosz hatalmi törekvések gazdasági befolyásban is testet öltenek (lásd a NIS olajfinomító oroszok általi többségi tulajdonlását). Szerbia helyzete nagyon sajátos: a jelen állás szerint ráadásul még hosszú ideig várnia kellene az EU-csatlakozásra, eddig még a tagjelölti tárgyalás megkezdéséig sem jutott el. Ha Horvátországnak sikerülne előbb bekerülnie az EU-ba, akkor az egykori ősellenség Szerbiának a horvátok előzetes belegyezésére is szüksége lesz az Európai Unióba való bekerüléshez, ugyanis a tagjelölt állam belépéséhez az EU minden egyes tagállamának ratifikációja kell. Ha kialakul egy ilyen helyzet, tovább sértheti a szerb nemzeti öntudatot.

Ebből a szempontból különösen csengett a magyar miniszterelnök 2011. április 14-i nyilatkozata, amelyben az MTI szerint „Orbán Viktor határozottan elutasította azokat a politikai spekulációkat, amelyek a horvát tárgyalások lezárását időben össze akarják csúsztatni Szerbia tagjelölt státusának megadásával”. Ezek a „politikai spekulációk” nyílt színen ugyanis nem kaptak hangot, az Európai Parlament [2011.február 16-i plenáris vitáján](#) – amelyen a feltételek teljesítése esetén támogatásukról biztosították a képviselők Horvátország felvételét – nem hangzottak el olyan felszólalások, amelyek a horvát és szerb csatlakozások összekapcsolódását szorgalmazták volna, ami, amint az előbb láthattuk, bizonytalan időre kitolná a horvát csatlakozást is. Aligha valószínű, hogy Orbán háttérismeretek nélkül beszélt volna a levegőbe: alighanem eljutottak hozzá olyan törekvések, hírek, amelyek szerint néhány állam fontolóra venné a kibővítésnek akár ilyen módon történő elhalasztását. De e nélkül is vannak jócskán hátráltató tényezők: az Európai Unió bővítési kedve a gazdasági válság, majd az euró válsága, több tagállam (Görögország, Írország, Portugália) pénzügyi megsegítése miatt jócskán lelohadt, s ez a körülmény is megnehezíti Horvátország minél gyorsabb csatlakozását.

A horvát csatlakozás felvet azonban más problémákat, amelyek Horvátország környezetéből származnak. Az egyik ilyen kérdés a szerb-horvát viszony, amely ugyan enyhült valamelyest, de jónak nem, legfeljebb kielégíthetőnek mondható. A kapcsolatokat továbbra is megterheli a Horvátországból elmenekült szerbek visszatérésnek kérdése, a háborús bűncselekményekkel vádolt személyek felkutatása (bár ez ügyben nemrégiben együttműködésben állapodott meg a két állam), a horvátországi szerb kisebbség helyzete, amelyben az EU Bizottságnak a [2010-es országértékelő anyaga](#) (Croatia 2010 Progress Report) is lát gondokat mindenekelőtt a szerbeket ért diszkriminációs esetek miatt.

A másik szomszédos ország, Bosznia-Hercegovina sorsában Horvátország igencsak érintett: az ottani lakosság kb. 14%-a horvát nemzetiségű, akik nem mellesleg a horvátországi választásokon is jogosultak a részvételre. Bosznia-Hercegovina sorsa továbbra sem mondható stabilnak. A főleg szerb, bosnyák és horvát nemzetiségűekből álló államszövetség mélységesen megosztott a főleg nemzetiségi ellentétek miatt, amelyek az 1992-95 közötti háborút lezáró daytoni béke-megállapodás ellenére is tartósak. A helyzetet súlyosbítja, hogy Bosznia két szomszédos állama, Szerbia és Horvátország nemzettársai miatt aktív figyelemmel kíséri a bosznia-hercegovinai belpolitikát, és kész az abba való beavatkozásra is.

Az Európai Uniónak tehát érdeke, hogy Horvátország rendezett kapcsolatokkal bírjon a szomszédjaival (ez elvárás volt a tagjelölt Magyarország felé is), nehogy ezeket a konfliktusokat importálja az Unióba. Ebből a szempontból biztató, hogy 2010-ben sikerült a Szlovéniával való határvitát olyan kompromisszummal feloldani, amelynek következtében Szlovénia lemondott a további fejezetek tárgyalásának blokkolásáról. A régió stabilitásának szempontjából reménykeltő, hogy – a tudmani politikával némiképp ellentétben – a mostani hivatalos horvátországi politika nyíltan legalábbis nem törekszik Bosznia-Hercegovina feldarabolására, azaz a horvát területek Horvátországhoz való csatolására.

A parázs azonban izzik, az ottani horvát nemzetiségi vezetők nem fukarkodnak a horvát nemzetiség hátrányos helyzetére vonatkozó bírálatokkal. Tény, hogy Bosznia-Hercegovinában a Szerb Köztársaság (nem keverendő össze a Szerbiai Köztársasággal, azaz Szerbiával), és a Boszniai Föderáció mellett a horvátok nem kaptak államon belüli entitást, panaszkodnak amiatt is, hogy nincs számukra állami televízió. A bosznia-hercegovinai horvát közösség 2011. április 19-én [megtartott ülésén](#) elfogadott határozat előszavában kifejezték elkötelezettségüket Bosznia-Hercegovina szuverenitása és területi integritása mellett, de rögtön hozzá is tették: olyan Bosznia-Hercegovinában gondolkoznak, amelyik egyúttal demokratikus és decentralizált, vagyis: az ottani horvátok nagyobb önállóságot követelnek az országon belül. Bosznia-Hercegovina területi integritására azonban még ennél is nagyobb veszély leselkedik: a boszniai Szerb Köztársaság elnöke, Milorad Dodik már jó ideje a föderáció erejének meggyöngítésén munkálkodik, ez évben pedig eszkalálódott a helyzet: egy népszavazással kétségbe vonnák a föderális bíróságokról és ügyészségekről szóló törvényeknek a boszniai Szerb Köztársaságra vonatkozó hatályosságát, aminek érvényesítése veszélybe sodorná a föderáció fennmaradását.

Horvátország a dolgok jelen állása szerint könnyen importálhatná az EU-ba a térség problémáit is. Bosznia-Hercegovina szétesése, vagy még mélyebb válságba süllyedése esetén a horvát politikusok immáron az Európai Unión belül küzdenének a bosznia-hercegovinai horvátok érdekeiért. Erre azért is éreznének késztetést, mert a bosznia-hercegovinai horvátok szavazati joguk révén beleszólnak a horvátországi választások kimenetelébe, tehát az ottani pártoknak igen erőteljesen kell figyelniük az ottani elvárásokra. Kérdéses az is, hogy nem radikalizálna-e a horvát kormány magatartása, amennyiben veszélyben látná az ottani horvát nemzetiség érdekeit. A már vázolt szerb-horvát viszony problematikája is az uniós döntéshozatal szintjére kerülne, különösen, ha a már tagjelölt Horvátország esetleg ellenezné, vagy legalábbis kemény feltételeket támasztana Szerbia uniós csatlakozásához.

És akkor csak most jutottunk el Horvátország belső gondjaihoz, amelyekkel szintén bőven foglalkoznak az uniós dokumentumok. Mind az EU Bizottsága, mind pedig az Európai Parlament további komoly erőfeszítéseket követel a Kosor-kormánytól: a bűnözés és a korrupció elleni harc folytatását, az igazságszolgáltatás további reformját (a bírósági hátralék csökkentése érdekében is), a közigazgatás átalakítását, a kisebbségek és a nők védelmét, a Hágai Nemzetközi Törvényszékkel való együttműködést. A már említett 2010-es országértékelés különös hangsúllyal ír a korrupcióról, megállapítva, hogy az továbbra is elterjedt. A korrupció megelőzése ügyében tett intézkedések is csak csekély eredményekkel jártak. Az EU szükségesnek ítéli a közösségi joganyag (acquis) átvételének, más szóval a jogharmonizáció folytatását.

A magyar elnökség sikerként könyvelheti el, hogy áprilisban [újabb két tárgyalási fejezetet sikerült Horvátországgal lezárni](#), a mezőgazdasági és a regionális politikai dossziét. Hátravan még ugyanakkor öt nehéz tárgyalási dosszié megtárgyalása (halászat, versenypolitika, igazságügy, költségvetés, egyébek), amelyeknek kiemelt fontossága miatt nem lesz egyszerű az ezekkel kapcsolatos tárgyalások júniusig való lezárása.

Véggövetkeztetés

A Magyarországra eljutó – egyébként nem valami bőséges és tartalmas – híradások fényében az a látszat alakult ki, hogy már csak néhány tárgyalási fejezeten múlik a horvát csatlakozási tárgyalások mielőbbi lezárása. Az elemzés célja az volt, hogy árnyalja a képet, érzékeltesse, hogy egy-két olyan Horvátországot is érintő kérdés (szerb-horvát viszony, Bosznia-Hercegovina) átgondolása is szükséges még, amelyek formailag kívül esnek ugyan a csatlakozási fejezeteken, de ezeket aligha volna bölcs dolog figyelmen kívül hagyni – elvégre az Unió egyik *jövendőbeli* tagja érintett ezekben a bonyolult és veszélyes témákban.

Ezt is figyelembe véve, tényleg komoly fegyvertény lenne, ha a magyar elnökség képes lenne elérni a csatlakozási tárgyalások júniusi lezárását.